

Det finns cirka 40 000 vikvalar runt Island.

Förra året återupptog Island den omstridda jakten på val. De som är för vill sälja köttet till Japan och tjäna storkovan. De som är emot tycker att jakten är onödig och ger Island dåligt rykte. Och så finns Sea Shepherd som är på väg till Island för att helt enkelt stoppa valfångarna.

TEXT KARIN WALLÉN FOTO ANJA LILJEFORS

VALJAKTEN KAN BÖRJA

ETT GÅNG TURISTER i färgglada vindjackor går med lite vingliga steg nerför landgången till hamnpien i Reykjavik. Blanka digitalkameror hänger i band runt handleder och halsar och frisyrier står på ända efter den blåsigta båt färden.

– De åker ut klockan tio och kommer tillbaka klockan ett. Jahaja.

Kristjan Loftsson skakar på huvudet. När hans manskap åker ut för att hitta valar är de ute hela dagen, tills det blir mörkt.

På sommaren blir det aldrig mörkt.

Ändå ligger hans fyra, mer än halvsekelgamla, ångdrivna skepp, "Hvalur 6", 7, 8 och 9, stadigt förtöjda vid kajkanten, precis mitt emot valskådningsföretagets kritvita fartyg. Det hade kunnat vara högsäsong för Islands största och äldsta valfångstföretag. Men Hvalur, som kort och gott betyder val på isländska, ligger stilla i väntans tider. Det är nu i sommar som framtiden på allvar avgörs för det omstridda valfisket på Island.

FÖRRA ÅRET GAV ISLANDS REGERING klartecken för kommersiell jakt på valar, efter tjugo års uppehåll. Beslutet går stick i stäv med Internationella valfångstkommissionens globala jaktstopp, som trädde i kraft 1986, men är ändå helt i linje med regelboken. Det som valfångstkommissionen – en sammanslutning av 77 länder – har bestämt är nämligen inte alltid skrivet i sten. Den som reserverar sig mot beslut eller hävdar att jakten sker i forsknings syfte har i många fall fri lejd. På det viset har till exempel Norge, Japan och Ryssland kunnat fortsätta jaga val, utan att i juridisk mening bryta mot internationella konventioner.

När Islands fiskeriminister, Einar Gudfinnsson, förra året satte kvoterna för den första jaktsäsongen på tjugo år handlade

det om relativt låga siffror: 30 vikvalar och 9 sillvalar. Han säger själv att försiktigheten främst botten i en medvetenhet om att jakten provocerar.

Sillvalen, som är företaget Hvalurs traditionella huvudfångst, är världens näst största djur efter blåvalen. Den är rödlistad av Internationella naturvårdsunionen och betecknas alltså som en utrotningshotad art. Men listningen av sillval är omstridd. Enligt Havsforskningsinstitutet i Reykjavik finns i dag ungefär tjugofem tusen sillvalar i vattnen runt Island. Det är åttio procent av den beräknade totalkapaciteten. Samtidigt är sillvalarna på södra halvklotet bara uppe i tio procent av sitt ursprungliga bestånd. Men – hävdar forskarna – populationerna på norra och södra halvklotet möts inte. De är separata.

– Det är som att säga att om ålgarna i Kanada skulle vara utrotningshotade så får ni inte jaga ålgr i Sverige, även om ni har massor av dem i skogen, säger fiskeriminister Einar Gudfinnsson och slår ut med händerna i en uppgiven gest.

Att Island återupptar jakten beror delvis på att valarna upplevs som ett hot mot fiskbeståndet. Men det främsta skälet upprepar Gudfinnsson flera gånger:

– Det är vår rättighet som självständig nation.

SNETT NEDANFÖR fiskeriministerns rum på sjätte våningen ligger restaurangen Sea Baron, strategiskt placerad precis runt hörnet från kioskerna som säljer valsafaribiljetter. Turister och hamnarbetare minglar med varandra vid långborden i den tränga matsalen. Väggarorna dignar av sjömanskitsch och i kyldisken ligger filéerna på rad. Vikval på spett, eller som en del säger – "Moby ▶

ISLAND HAR SKAFFAT SIG RÄTTEN TILL VISS JAKT

Valjaktstoppet

Under andra halvan av 1800-talet och första halvan av 1900-talet jagades valarna så hårt att många arter höll på att dö ut.

1946 bildades Internationella valfångstkommissionen av ett tiotal valjägarnationer, däribland Island. Under 1970-talet politiserades organisationen och antalet medlemmar ökade.

1986 infördes ett totalstopp för valjakt i hela världen, med undantag för vissa ursprungsfolkningar. Tanken var att stoppet skulle vara i fyra år, och en vetenskaplig kommitté fick i uppdrag att utforma en plan för hur valjakten skulle hanteras i fortsättningen. I dag är ungefär hälften av medlemmarna i valfångstkommissionen för viss kommersiell jakt, och hälften emot. Man har inte lyckats komma överens om hur reglerna för en legal jakt skulle se ut och det globala förbudet består.

1994 lämnade Island kommissionen i protest och ansökte på nytt om medlemskap 2002, då med reservationen att de tänkte återuppta jakten

senast 2006. Island röstades med minsta möjliga majoritet in igen, tack vare att Sverige "röstade fel". Sveriges representant har senare beklagat misstaget och värdjat till Island att låta valarna leva. Tanken var att rösta in Island, utan att ge dem undantag från förbudet, men i omröstningen slogs frågorna ihop.

Dessa valar jagas

Vikvalen blir 7–10 meter lång och väger 5–10 ton som vuxen. Arten finns över hela världen och migrerar vanligtvis närmare ekvatorn under vintern och mot polerna under sommaren. Runt Island finns ungefär 40 000 individer.

Sillvalen är världens största djur efter blåvalen och blir runt 20 meter lång. Som fullvuxen väger den 30–80 ton. Arten är listad som utrotningshotad av Internationella naturvårdsunionen (IUCN), men har klarat sig betydligt bättre på norra halvklotet än på södra. Runt Island finns ungefär 25 000 individer.

Kapten Guðmundur Haraldsson rustar "Njörður" inför jakten på vikval.

Annons

Peter Hammarstedt visar upp Sea Shepherds lista över attackerade fartyg.

”Om det inte finns någon marknad så behöver Sea Shepherd inte oroa sig, då lägger vi ned. Vi håller på med det här för att tjäna pengar, inte för att leka.”

Gunnar Bergman Jónsson driver företaget Hrefnuveidimen ("män som jagar vikval").

Dick on a stick" – kostar strax under hundra svenska kronor. De går åt som smör i sol-sken påstår kassabiträdet.

I dag är det inte ovanligt att hitta valkött på menyn i isländska restauranger, men under valjaktsuppehållet var det bara ett ställe i Reykjavik som gällde. Tack vare Hvalur kunde restaurangen Thrír Frakkar stoltsera med ett stort lager nedfryst sillval.

– Det var inte ovanligt att köttet var äldre än vinet man drack till, säger Kristjan Loftsson med ett skratt.

De sju valar som hans företag fångat sedan i höstas ligger fortfarande nedfrysta. Trots att det gått åtta månader sedan den första valen sköts till havs och styckades inför publik i Hvalfjörður, väntar man fortfarande på viktiga testresultat från laboratorier i Europa. Kvicksilver och miljögifter som PCB lagras lätt i valens kött, men Kristjan Loftsson tror att han ska få positiva besked. Om testerna är godkända satsar han på export till Japan. Det är där den potentiella vinsten ligger för Hvalur. På hemmaplan är marknaden för liten.

Nu väntar Loftsson på att fiskeriministern ska sätta kvoterna för nästa jaksäsong. Det ska ske någon gång i mitten av sommaren. Blir det uppåt 150–200 djur ser framtiden ljus ut. Och då blir det kanske aktuellt att rusta upp de gamla rostiga båtarna "Hvalur 6" och "7", som ligger och skaver mot "8:an" och "9:an" i hamnen.

Det har gått tjuugoett år sedan de sänktes till botten av valjägarnas värsta motståndare: aktivistorganisationen Sea Shepherd, som denna sommar är på väg till Island igen. Uppdraget kallas Operation Ragnarök.

PETER HAMMARSTEDT, 22, är ende svensk i den internationella besättningen på båten "Farley Mowat", som i flera veckor varit på väg från Melbourne i Australien, mot Island och valjägarna. När vi träffar honom i hans hem i Stockholm är han i färd med att packa inför resan. En fleecetröja från ett tidigare uppdrag i Antarktis åker ner i väskan. Peter har varit medlem i Sea Shepherd Conservation Society sedan han nådde åldersgränsen, 18 år. Han har varit vegetarian sedan han var tretton, blev vegan när han var sjutton. Men det var när han var fjorton år som den avgörande händelsen inträffade. Peter Hammarstedt såg tv-bilder som visade hur Greenpeace försökte förhindra det japanska valfångstfartyget "Nisshin Maru" att skjuta en val.

Kristján Loftsson äger valfångstföretaget Hvalur och hoppas på en ökad jaktkvot för sillval.

Vikvalsspett kan köpas i hamnen i Reykjavik, nära valskådningsbåtens tilläggsplats.

Gunnar Bergman Jónssons rökta, vakuumpackade vikvalskött.

– Jag tänkte att det måste vara det mest heliga man kan göra. Att riskera sitt eget liv för att rädda en utrotningshotad art. Sedan dess har jag velat vara personen i den där gummibåten, säger han på omisskännlig smäländska, men med en släng av amerikansk accent.

Peter Hammarstedt har växt upp utomlands, i Kuwait, Saudiarabien, Kina, Storbritannien och framförallt USA. Nu läser han på Stockholms universitet men avbryter ständigt studierna för uppdragen med Sea Shepherd. Att få åka till Island betyder mycket för honom. Han blev oerhört besviken över att Greenpeace inte ställde till med någon direkt aktion när Island återupptog jakten.

– Medan diskussionerna pågår dör valarna. Det är förkastligt. Vi nöjer oss inte med att fotografera och bevitna. Att vara passiv är att vara medskyldig, säger Peter Hammarstedt.

EN SOM PÅSTÅR SIG VÄLKOMNA honom är Gunnar Bergmann Jónsson. Han är 29 år

och vd för företaget Hrefnuveidimen, vilket fritt översatt betyder "han som jagar val". I ett garage nära hamnen i Kópavogur, strax söder om Reykjavik står han och lastar paketerat vikvalskött som ska skickas vidare till restauranger och butiker. Rökt, vakuumpaketerade bitar och marinerade stycken som passar till grillen.

– Det är fantastiskt gott med bearnaisesås, potatis och rött vin, säger Gunnar Bergmann Jónsson.

Hans anställda har tillsammans med havsforskningsinstitutet precis avslutat den vetenskapliga jakt på vikval som pågätt sedan 2003. Nu startar den kommersiella jakten, och kvoten på 30 valar som tilldelades förra året bör ganska snart fyllas. När nästa kvot ska presenteras hoppas man på uppåt fyra hundra valar – den siffra som Havsforskningsinstitutet angett som rimlig för en hållbar jakt.

Att Gunnar Bergmann Jónsson skulle välkomna Sea Shepherd låter kanske märkligt. Men hans teori är enkel: deras metoder ►

Annons

kommer bara att göra att han och hans anställda får sympatier av det isländska folket. Vikvalen är inte listad som utrotningshotad, men för valjaktsmotståndare spelar det mindre roll. Med så många andra hot i form av global uppvärmning, miljögifter och skador från fiskeredskap behöver inte valarna ännu en fiende. Andra argument är att trots det mot det globala förbudet bara är en självständighetsdeklaration från Islands sida, och att det inte finns någon marknad för köttet.

– Om det inte finns någon marknad så behöver de inte oroa sig, då lägger vi ned. Vi håller på med det här för att tjäna pengar, inte för att leka, säger Gunnar Bergmann Jónsson och värmer händerna i snällblåsten.

Vinden har nått 12 sekundmeter på land och kanske ännu mer till havs. Den flagade fiskebåten "Njördur" får stanna i hamn i dag igen, men kapten Gudmundur Haraldsson fyller på is i fryslådorna ombord tillsammans med sin bror och styvson. I morgon hoppas man kunna komma ut på jakt igen, med laddad harpun och putsade kikarsikten.

SAMTIDIGT SOM DET BLÅSER HÅRT och regnar i Reykjavik strålar solen över ett vindstilla Húsavik på nordöstra Island. Det är så det brukar vara. Staden kallar sig Europas valskådningssentrum och stoltserar med ett valmuseum och två stora valsafariarrangörer. Det råder spänd förväntan ombord på Gentle Giants båt när dagens första tur avgår från hamnen. Nackar står i givakt och blickarna skärps. Här är valarna fredade. En tyst överenskommelse med jägarna garanterar att vattnet inte ska färgas rött inför ögonen på turisterna.

Det senaste året har valskådningföretagen tagit emot hundratals mail från resebyråer och enskilda personer som säger

sig vägra komma på besök så länge jakten fortgår.

Ändå har turiststillströmningen ökat med 20 procent de första månaderna 2007 jämfört med samma period förra året. Enligt Ásbjörn Björgvinsson, chef för valmuseet och ordförande i isländska valskådningförbundet, är valturismen en större källa till intäkter än vad valjakten någonsin kommer att kunna bli. Sidoeffekterna är uppenbara – i Húsavik har attraktionen genererat sjuttio åttio jobb inom turistsektorn.

Ásbjörn Björgvinsson är valjaktsmotståndare, men välkomnar ändå inte Sea Shepherds antågande. Han har skrivit till organisationens grundare och frontman, kapten Paul Watson, och bett honom avbryta operationen. Opinionsen skulle bara gynna dem som råkar ut för sabotagen, menar Björgvinsson.

NÄR "HVALUR 6" OCH "7" sänktes i hamn i november 1986 hade aktionen föregåtts av noggranna förberedelser. Två Sea Shepherd-medlemmar, en amerikan och en engelsman, hade under några månader agerat som insiders genom att ta jobb inom fiskeindustrin. Samma natt som de sänkte halva Islands valjaktflotta gick de lös på maskineriet i fabriken som hanterade valkött.

Två år senare stod Paul Watson på flygplatsen i Keflavik och bad om att få bli anhållen. Som frontfigur i organisationen ville han ta på sig skulden. I stället blev han utslängd ur landet.

Nu förbereder Paul Watson sig inför ännu ett Islandsbesök. Han är en objuden gäst – som vanligt. Och fiskeriminister Gudfinnsson lovar att kustbevakningen står beredd att slänga ut både Watson och resten av

Dykande blåval i viken Skjálfaflói strax utanför Húsavik.

”Valturismen är en större källa till intäkter än vad valjakten någonsin kommer att kunna bli.”

besättningen om de vågar sig in på isländskt vatten.

– Paul Watson är en terrorist och kommer att behandlas därefter, säger Einar Gudfinnsson med eftertryck.

Till och med Greenpeace – organisationen Paul Watson själv en gång var med och startade – har fällt många hårda ord mot hans metoder. Sea Shepherd drar sig inte för att med fysiska medel stoppa valjakten, till varje pris.

– Vi har ett rykte och en historik som talar för sig själv. Vi har sänkt sju fartyg i hamn och rammat lika många till havs. Isländska kustbevakningen är jag inte rädd för. Vi har tagit oss förbi den ryska, och den lär vara aningen tuffare, säger Paul Watson självsäkert på telefon från USA.

Han går ombord på "Farley Mowat" vid Galapagosöarna och styr sedan mot Nordatlanten med den 30 man starka besättningen, som består av unga människor från 14 nationer. I mitten eller slutet av juli beräknar de att de ska vara framme.

Den första frågan Peter Hammarstedt fick när han ansökte om medlemskap i Sea Shepherd var om han var beredd att offra sitt liv för att rädda en val. Det säger han att han är. Han har redan varit med om en del – blivit hotad, fått vapen riktade mot sig och tagits som gisslan av ilskna fiskare. Peter Hammarstedt är glad och skrattar mycket när han pratar om sitt engagemang, men då och då glimtar allvaret till i ögonen på honom.

– Det här är för livet. Jag kommer att hålla på med det här tills jag dör. Eller dödas kanske.

KARIN WALLÉN

är frilansjournalist.

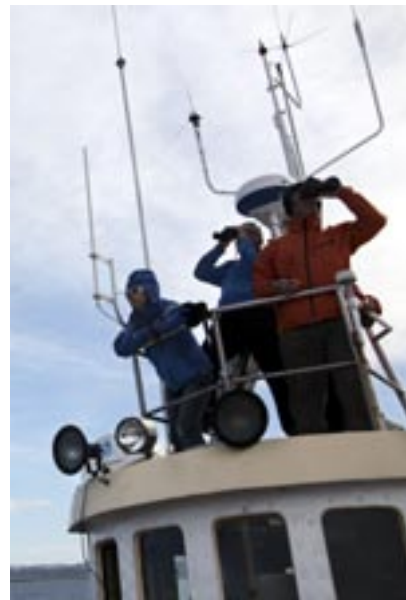
ANJA LILJEFORS

är frilansfotograf.

sondag@dn.se

Sista sidan kanske i stället görs ut med vidstående bild.

Då blir stjärtenan, som egentligen är en breddarbild, stor bild nertill.

På spaning efter valar. Valskådningstur i Húsavik på nordöstra Island.

Blåval, sedd i viken Skjálfaflói strax utanför Husavik.